

УДК 373.3.026

Марина Марко

ORCID iD 0000-0001-5987-1116

аспірант

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

вул. Івана Франка 24, 82100 Дрогобич, Україна,

m.marko1202@gmail.com

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови формування готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до застосування в освітньому процесі навчально-ігрових технологій, які визначають теоретичну та практичну складову готовності майбутніх учителів початкових класів самостійно створювати, грамотно описувати, вміло організовувати та ефективно проводити різні види дидактичних ігор. Показано, що названі педагогічні умови спрямовані на формування відповідного мотиваційного, когнітивного й операційного компонентів готовності до застосування навчально-ігрових технологій.

Ключові слова: навчально-ігрові технології, педагогічні умови формування готовності, професійна діяльність вчителя.

Вступ. Соціально-економічні трансформації, що нині відбуваються в країні, вимагають кардинальних змін у різних сферах життєдіяльності, зокрема й у галузі професійної підготовки майбутніх учителів для початкової ланки загальноосвітньої школи. Звідси актуалізується проблема готовності вчителів до впровадження інноваційних методик навчання, зокрема навчально-ігрових технологій, які дозволяють докорінно змінити методологію, надати нової якості організації та здійсненню навчально-виховного процесу в початковій школі.

У педагогіці вищої школи періодично виникає інтерес до проблеми використання навчально-ігрових технологій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Проблема використання інноваційних, у т. ч. навчально-ігрових технологій навчання знайшла відображення у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Відтак, відомі педагоги-дослідники (А. Алексюк, В. Беспалько, О. Дубасенюк, О. Пометун, О. Фізеші, М. Чепіль та ін.) ґрунтовно розглядали питання розроблення, удосконалення й впровадження нових педагогічних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітньої, професійної та вищої школи. Психолого-педагогічні аспекти використання ігор у навчальному та виховному процесах вивчали Д. Ельконін, М. Кларін, Н. Кудикіна, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Селевко та ін. Також значний інтерес викликають дослідження, в яких запропоновані педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до різних напрямів професійної діяльності, зокрема: оцінювання навчальних досягнень – Т. Бережинська; складання та розв'язування

навчально-пізнавальних завдань – Т. Бельчева; формування самоосвітньої компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій – Н. Воропай; розвитку готовності формувати навчально-пізнавальну компетентність учнів початкових класів – І. Олійник та ін. Незважаючи на вагомість досліджень вище названих науковців, нині актуальною є проблема, присвячена процесу формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності.

Мета статті – визначити та охарактеризувати педагогічні умови формування готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до застосування в освітньому процесі навчально-ігрових технологій.

Визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій.

У попередніх дослідженнях ми показали, що структура готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності має містити мотиваційний, когнітивний, операційний компоненти та трансформуватися залежно від рівнів їх сформованості у студентів, а також відповідно до створеного комплексу педагогічних умов (Марко, 2017, с. 49–53). Як свідчить аналіз наукових джерел, педагогічні умови містять об'єктивні та суб'єктивні обставини, вимоги і чинники, використання яких сприяє досягненню навчальної мети, забезпеченню ефективного перебігу освітнього процесу при найбільш раціональному використанні зусиль і засобів. Нам імпонує наукова позиція М. Курача (2016), який розглядає педагогічні умови як сукупність зовнішніх характеристик

функціонування освітнього процесу (змісту, форм, методів, педагогічних прийомів тощо) та внутрішніх параметрів особистості (с. 200). У контексті нашого дослідження, педагогічні умови, які впливають на ефективність досліджуваного процесу, є тими обставинами, що забезпечують його поступовий і стабільний розвиток. Саме від цих обставин передусім залежить результативність формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій.

З метою емпіричного відбору педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до застосування навчально-ігрових технологій у початковій школі нами були проведені бесіди та анкетування 94 практикуючих учителів початкових класів (на курсах підвищення кваліфікації, які проводилися 2015 р. в Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти) та 46 науково-педагогічних працівників Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Богуславського гуманітарного коледжу ім. І. С. Нечуя-Левицького, Самбірського педагогічного коледжу імені Івана Филипчак, Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені А. Ю. Кримського, Гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету. Педагогам, які виступили у ролі експертів, пропонувалося в анкеті вказати на найбільш ефективні, з їхнього погляду, педагогічні умови шляхом ієрархічного встановлення їх рангу з-поміж інших. Це дало змогу визначити оптимальні педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності. Результати засвідчують, що оцінки експертів на питання анкети є вищими за середнє значення, тому можна було б обрати будь-які із запропонованих педагогічних умов. Однак ми вважаємо, що особливе місце у процесі виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов, які забезпечують ефективність реалізації структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності, займають такі їх характеристики, як необхідність і достатність.

У філософському розумінні достатніми вважаються умови, за наявності яких стає можливим існування певного явища. Якщо з усієї кількості достатніх умов відкинути загальні, отримаємо необхідні умови, тобто умови, які представлені кожен раз, коли має місце обумовлене явище (Аверинцев, Араб-Огли, Ільчов, 1989, с. 707). У спеціальній математичній літературі необхідні та достатні умови трактуються специфічно і розуміються як умови правильності твердження, без виконання яких твердження апіорі не може бути вірним (необхідна умова) і, відповідно, при виконанні яких твердження апіорі є вірним (достатня умова) (Ковальчук, 2012, с. 152).

З наведених вище визначень випливає, що необхідні умови ефективного функціонування

будь-якого процесу – це умови, без яких процес не може розвиватися в повній мірі, а достатні умови – це умови, які забезпечують розвиток процесу в цілому. Виходячи з цього, достатність педагогічних умов, що забезпечують формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій, визначається з урахуванням: по-перше, соціального замовлення вищої школи в контексті досліджуваної проблеми; по-друге, аналізу теорії і практики реалізації завдань формування готовності до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі педагогічного ВНЗ; по-третє, кількості виділених компонентів досліджуваної готовності. До необхідних умов, без яких досліджуваний процес не може розвиватися ефективно, можна віднести ті, що сприяють формуванню та розвитку компонентів і складають структуру та зміст готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій.

Спираючись на ці положення, ми припустили, що необхідними та достатніми є такі педагогічні умови:

1) розвиток позитивної мотивації студентів до застосування навчально-ігрових технологій шляхом включення їх в квазіпрофесійну діяльність, що дозволяє змоделювати проблемні ситуації, які виникають в реальній практиці викладання в початковій школі;

2) відбір та реалізація змісту навчальних дисциплін, орієнтованих на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій, на основі інтеграції загальнопедагогічних, методичних і спеціальних (іротехнічних) знань;

3) посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки, що ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних й інноваційних методів, форм (аудиторних і позааудиторних), видів (навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної) діяльності, які забезпечують інтеграцію компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності.

Характеристика змісту кожної з визначених педагогічних умов. Перша педагогічна умова пов'язана передовсім з мотивацією навчально-пізнавальної діяльності, інтересом до педагогічної діяльності на посаді вчителя початкових класів, усвідомленістю важливості розробки та впровадження навчально-ігрових технологій і визнання їх ролі в активізації освітнього процесу в початковій школі, а також самооцінкою своєї професійно-педагогічної підготовки.

З огляду на зміст приставки «квазі» (від лат. *quasi* – нібито, начебто), яка за значенням відповідає прикметникам «несправжній», «уявний» (Білодід, т. 4, с. 128), а також чітко розуміючи, що успіх професійної діяльності майбутніх педагогів

залежить від якості їхньої професійної підготовки, результатом якої є набуття комплексу теоретичних знань, практичних навичок і компетентностей, ми вважали за необхідне під час реалізації досліджуваного процесу використовувати включення студентів у діяльність, зміст якої є максимально наближеним до професійної, тобто квазіпрофесійної діяльності.

Зважаючи специфіку квазіпрофесійної діяльності, нами було складено перелік заходів, в яких студенти можуть прийняти активну участь: професійні дебюти, майстер-класи, конкурси професійної майстерності, вікторини, педагогічні десанти, педагогічні олімпіади, складання портфоліо майбутнього вчителя тощо. Дослідження підтвердило, що участь у подібних заходах значно посилює інтерес майбутніх учителів до педагогічної діяльності з розробки і застосування навчально-ігрових технологій у початкових класах, а також підвищує самооцінку рівня їхньої професійно-педагогічної підготовки.

Отже, реалізація першої педагогічної умови спрямована на формування мотиваційного компонента досліджуваної готовності, пов'язаного з мотивацією навчально-пізнавальної діяльності, інтересом до педагогічної діяльності на посаді вчителя початкових класів, усвідомленістю важливості розробки та впровадження навчально-ігрових технологій та визнання їх ролі в активізації освітнього процесу в початковій школі, а також самооцінкою своєї професійно-педагогічної підготовки.

Когнітивний компонент готовності до застосування навчально-ігрових технологій передбачає забезпечення майбутніх учителів початкових класів загальнопедагогічними, методичними і спеціальними (ігротехнічними) знаннями, а також педагогічними цінностями, необхідними для здійснення ефективної діяльності в цій галузі. Причому зазначений компонент характеризується не лише рівнем сформованості знань з вище названих напрямів, але й їх інтеграцією. Виходячи з цього, сформулювали *другу педагогічну умову*.

Основою формування системи теоретичних знань, що є однією зі складових професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, в нашому дослідженні виступає інтеграція. У різних словниках інтеграція (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення, *integer* – цілий) тлумачиться як: 1) об'єднання чого-небудь у єдине ціле (Білодід, т. 4, с. 35); 2) стан пов'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, що веде до такого стану; процес зближення і зв'язку наук, що відбувається поряд із процесами їх диференціації (Білодід, т. 1, с. 495).

Аналіз різних тлумачень поняття «інтеграція» дозволив виділити низку аспектів, що відображають наше розуміння цього поняття: по-перше, інтеграція виступає як об'єднання окремих частин

в єдине нерозривне ціле; по-друге, елементи, що об'єднуються, набувають якісно нових властивостей (зростання обсягу, інтенсивність взаємозв'язків, взаємодія з іншими елементами, упорядкування, самоорганізація в певне цілісне утворення тощо); по-третє, здійснення інтеграції можливо, якщо є об'єктивна причина для об'єднання раніше роз'єднаних елементів, які об'єднуються за допомогою синтезу в єдине неподільне ціле.

Далі виокремимо низку положень, які адаптують вище означені аспекти відповідно до другої педагогічної умови дослідження:

1) інтеграція загальнопедагогічних, методичних і спеціальних (ігротехнічних) знань є їх об'єднанням в єдине ціле;

2) інтегровані загальнопедагогічні, методичні та спеціальні (ігротехнічні) знання набувають якісно нових властивостей (зростання обсягу, інтенсивність взаємозв'язків і взаємодія з іншими групами знань, упорядкування тощо);

3) інтегрування загальнопедагогічних, методичних і спеціальних (ігротехнічних) знань можливе якщо: а) наявні у студентів знання, відповідні переліченим групам, існують в «роз'єданому» вигляді; б) існує об'єктивна причина (мета) для об'єднання цих знань (підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності); в) найбільш оптимальним методом об'єднання названих груп знань є синтез, тобто об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле; г) результатом об'єднання виступає цілісна динамічна система знань про навчально-ігрові технології, поетапність їх розробки та застосування у початковій школі.

Інтеграція загальнопедагогічних, методичних і спеціальних (ігротехнічних) знань здійснювалася у процесі вивчення студентами навчальних дисциплін «Педагогіка», «Дидактика початкової освіти», «Педагогічні технології у початковій школі», «Основи педагогічної майстерності», «Методика викладання у початковій школі» (математика, інформатика, природознавство, українська мова та ін.) та авторського спецкурсу «Навчально-ігрові технології в початковій школі».

Отже, реалізація другої педагогічної умови – відбір і реалізація змісту навчальних дисциплін, орієнтованих на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій, на основі інтеграції загальнопедагогічних, методичних і спеціальних (ігротехнічних) знань – спрямована на формування когнітивного компонента, що передбачає забезпечення майбутніх учителів початкових класів інтегрованими загальнопедагогічними, методичними і спеціальними (ігротехнічними) знаннями, а також оволодіння ними відповідними педагогічними (термінальними й інструментальними) цінностями. Означений компонент характеризується не лише рівнем сформованості знань студентів із вище

перерахованих навчальних дисциплін, але й їх інтеграцією.

Реалізація *третьої педагогічної умови* спрямована на формування операційного компонента готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності та на забезпечення його інтеграції з двома іншими компонентами досліджуваного явища – мотиваційним і когнітивним.

Різні види діяльності студентів, що сприяють формуванню готовності майбутніх студентів до застосування навчально-ігрових технологій (навчально-пізнавальна, навчально-практична та самостійна практична), реалізуються в різних формах аудиторної та позааудиторної роботи за допомогою різноманітних методів. Кожен з видів діяльності студентів виконує певні функції, однак усі вони спрямовані на досягнення спільної мети, тому використовуються в дидактичній взаємодії та взаємозв'язку.

Таким чином, третя педагогічна умова – посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки, що ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних й інноваційних методів, форм (аудиторних і позааудиторних) і видів (навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної) діяльності, які забезпечують інтеграцію компонентів готовності майбутніх учителів початко-

вих класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності – була спрямована на формування операційного компонента та забезпечення інтеграції цього компонента з двома іншими – мотиваційним і когнітивним.

Висновки. Підводячи підсумки, увиразнимо положення:

1. Для визначення комплексу педагогічних умов формування досліджуваної готовності нами враховувалися такі аспекти: суспільний запит на реформування системи загальної освіти, у т.ч. початкової школи; важливість навчально-ігрової діяльності молодших школярів для активізації та підвищення ефективності освітнього процесу; необхідність збагачення змісту професійно-педагогічної підготовки знаннями про навчально-ігрові технології, способи їх розробки і використання; взаємозв'язок традиційних та інноваційних методів і форм організації навчальної діяльності студентів у педагогічних ВНЗ тощо.

2. Відібрані та обґрунтовані педагогічні умови забезпечують ефективність процесу формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності.

Перспективами подальших досліджень є розробка навчально-методичного посібника для студентів спеціальності «Початкова освіта» до спецкурсу «Навчально-ігрові технології в початковій школі».

Література

- Ковальчук В. Ю. Методика викладання математики. Загальна методика викладання математики: навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта». Дрогобич : Посвіт, 2012. Ч. 1. 152 с.
- Курач М. С. Художньо-проектна підготовка майбутніх учителів технологій : монографія. Київ : Вид. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 329 с.
- Марко М. М. Визначення структурних компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*, 2017. №7(15). С. 49–53. doi: 10.15587/2519-4984.2017.107982.
- Білодід І. К. Словник української мови. Тт. 1–11. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ : Наукова думка, 1970. С. 441.
- Аверинцев С., Араб-Оглы Е., Илличев Л. Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

References

- Koval'chuk, V. Yu. (2012). *Metodyka vykladannya matematyky. Zahal'na metodyka vykladannya matematyky [Methodology of teaching mathematics. General teaching methods of mathematics] : navch.-metod. posibnyk dlya studentiv napryamu pidhotovky 6.010102 «Pochatkova osvita»*. Drohobych, Ukraine: Posvit (ukr).
- Kurach, M. S. (2016). *Khudozhn'o-proektna pidhotovka maybutnikh uchyteliv tekhnolohiy [Artistic and design training of future technology teachers] : monohrafiya*. Kyiv, Ukraine: Vyd. NPU im. M. P. Drahomanova (ukr).
- Marko, M. M. (2017). Vyznachennya strukturnykh komponentiv hotovnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do zastosuvannya navchal'no-ihrovykh tekhnolohiy [Determination of the structural components of the readiness of future primary school teachers for the use of educational-gaming technologies]. *Journal «Science Rise: Pedagogical Education»*, 7(15), 49–53. doi: 10.15587/2519-4984.2017.107982(ukr).
- Bilodid, I. K. (1970). *Slovyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. Tt. 1–11. AN URSS. Instytut movoznavstva. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka (ukr).
- Averyntsev, S., Arab-Ohly, E., & Yl'yuchov, L. (1989). *Fylosofskiy entsyklopedycheskiy slovar' [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Moscow, Russia: Sov. Entsiklopediya (rus).

АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ К ПРИМЕНЕНИЮ УЧЕБНО-ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Марко Марина, аспирант, Дрогобычский государственный педагогический университет им. И. Франко,
ул. Ивана Франко 24, 82100 Дрогобыч, Украина, m.marko1202@gmail.com

В исследовании определены педагогические условия формирования готовности студентов специальности «Начальное образование» к применению в образовательном процессе учебно-игровых технологий, которые определяют теоретическую и практическую составляющую готовности будущих учителей начальных классов самостоятельно создавать, грамотно описывать, умело организовывать и эффективно проводить различные виды дидактических игр. Показано, что названные условия направлены на формирование соответственного мотивационного, когнитивного и операционного компонентов готовности к применению учебно-игровых технологий.

Ключевые слова: педагогические условия формирования готовности, профессиональная деятельность учителя, учебно-игровые технологии.

THE ANALYSIS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION STUDENTS' READINESS TO THE USAGE OF EDUCATIONAL AND GAMING TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATIONAL SPACE

Marko Marina, PhD student, Drohobych State Pedagogical University by Ivan Franco,
24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, m.marko1202@gmail.com

The study empirically has determined the pedagogical conditions for the formation of the readiness of students of the specialty «Primary Education» for the usage of educational process. They are: 1) the development of positive motivation of students to the usage of educational and gaming technologies by including them into quasi-professional activity, which allows to simulate problematic situations that arise in teaching at elementary school; 2) selection and implementation of content of educational disciplines that are focused on the formation of the readiness of future teachers of elementary school to the usage of educational and gaming technologies, based on the integration of general pedagogical, methodological and special (igrotehmic) knowledge; 3) enhancement of the practical orientation of the process of professional training that is based on the principles of traditional and innovative methods, forms (classroom and non-audit), and types (educational, cognitive, practical, and independent), which ensure the integration of components of readiness of future teachers of primary school to the usage of educational and gaming technologies in professional activities. The author has theoretical substance the distinguished conditions, which determine the theoretical and practical component of the readiness of future teachers of primary school to create independently, to describe competently, and then – to organize skillfully and to effectively various types of didactic games. The author of the article has shown that these conditions are directed to the formation of the motivational, cognitive and operational components of readiness for application of educational and gaming technologies.

Key words: educational and gaming technologies, pedagogical conditions of formation of readiness, teacher's professional activity.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2017

Прийнято до друку 23.11.2017